

La geografia renaixentista en la *Història general del regne de Mallorca* de Joan Binimelis*

per Antoni Lluís Moll Benejam

RESUM:

Joan Binimelis i Garcia (Palma, 1538-1616), sacerdot, metge, historiador i geògraf mallorquí va escriure en català, el 1595 i a instàncies dels jurats de la ciutat i el regne, una *Història general del regne de Mallorca* que ve traduït al castellà el 1601 i que és un dels màxims exemples d'historiografia renaixentista en llengua catalana. L'article vol ser una aproximació a l'estudi dels aspectes geogràfics d'aquesta obra (una breu introducció al començament de la narració històrica i una descripció detallada de les viles de Mallorca al llibre V), que són posats en relació amb algunes obres geogràfiques coetànies i situats dins el context de la geografia renaixentista europea.

PARAULES CLAU:

Renaixement; historiografia; geografia; català; Mallorca; Binimelis.

ABSTRACT:

Joan Binimelis i Garcia (Palma, 1538-1616), a Majorcan priest, medicine doctor, historian and geographer, wrote in Catalan, in 1595 and at the request of the island's authorities, an *Història general del regne de Mallorca*, which he himself translated into Spanish in 1601 and which is one of the foremost examples of Renaissance historiography in Catalan. The article studies the geographical aspects of the work (a brief introduction at the beginning and a detailed description of the towns of Majorca in Book V), relating them to some other Catalan geographic texts and setting them in context within Renaissance geographical literature.

KEY WORDS:

Renaissance historiography and geography; Catalan language; kingdom of Majorca; Binimelis.

A Catalunya i al País Valencià fa un cert temps que s'intenten recuperar personatges i textos de l'edat moderna, tres segles de cultura sovint oblidats; les Illes Balears, en canvi, comencen encara ara el procés. És en el marc d'aquesta recuperació de textos i personatges oblidats que cal situar la investigació sobre Joan Binimelis i, molt especialment, sobre la seva obra cabdal: la *Història general del regne de Mallorca*.

* Aquest article ha estat redactat en el marc dels estudis de literatura catalana moderna que es duen a terme des del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, i s'ha beneficiat dels mitjans del Grup de Recerca Consolidat sobre Literatura Catalana Moderna 1999 SGR 00003 de la Generalitat de Catalunya. Així mateix, l'autor gaudeix d'una beca del Ministeri d'Educació i Cultura per fer l'edició i l'estudi de la *Història general del regne de Mallorca* de Joan Binimelis.

Joan Baptista Binimelis i Garcia, nascut a Manacor el 1538 i mort a Ciutat de Mallorca el 1618,¹ és una figura força atractiva dins del Renaixement català, amb uns interessos globals, molt propis de les ments renaixentistes, cap a tots els àmbits del saber humà: medicina, matemàtiques, història, teologia, astronomia i, el que ara ens ocupa, geografia.

Després d'uns estudis primaris que hem de suposar fets a Mallorca, va estudiar medicina a València,² potser cap a 1560, on fou deixeble de Luis Collado; cal tenir present que, com informa Antonio Contreras³ —que és qui ha estudiat el Binimelis metge—, en aquell moment la Facultat de Medicina de València era pionera en els estudis mèdics i Binimelis hi rebé els nous corrents del galenisme hipocràtic. Fruit d'aquesta època són potser les seves relacions amb Joan Vic i Manrique, valencià, el que seria bisbe de Mallorca i, com veurem més endavant, protector i mecenes del nostre autor. L'interès binimelià per la història potser també està relacionat amb aquests anys a València: en aquesta ciutat pogué conèixer els textos de Beuter i Viciano, exemple de la nova historiografia, de la qual Binimelis sembla beure.

Tomà a Mallorca cap al final de la dècada dels seixanta; després, sabem per ell mateix que va viatjar a Roma i a d'altres llocs d'Europa, però no tenim constància de l'empresa que el va portar a Itàlia. Tal vegada s'hi va ordenar sacerdot, encara que sembla més probable que ho fes quan va tornar a Mallorca. Sembla provat que, dins d'aquesta primera etapa vital, el 1562 va fer d'actor en la representació d'una obra teatral moral en llatí, la *Nova tragicomedia Gastrimargus apellata*, de Jaume Romanyà, l'escenificació de la qual es va fer amb molta pompa; hi assistiren totes les autoritats del regne, a més d'una gran quantitat d'espectadors.⁴

1. La ciutat on va néixer Binimelis ha estat una qüestió controvertida. Les viles que es disputaven un fill tan il·lustre eren diverses: Pollença, Alcúdia, Manacor, Palma... Antoni M. Alcover proposà que el nostre historiador no era nat a Pollença, com semblava unànimement acceptat —seguint Bover—, sinó a Alcúdia. Gabriel Llabrés s'estranyava també de la provenença pollentina de Binimelis i feia notar que de famílies amb el llinatge de l'historiador n'hi havia a d'altres ciutats, però no a Pollença. El fet de no haver localitzat cap dada sobre el naixement del personatge va propiciar que se cerqués en els seus escrits els indicis del lloc de naixença. Finalment, el desvetllament d'una causa inquisitorial que patí Binimelis ha aclarit, entre d'altres coses, la qüestió: Binimelis va néixer a Manacor. Vegeu Gabriel LLABRÉS, «Biografia del Dr. Juan Binimelis, historiador (1538, H 12 Enero 1616)», *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana* XVI, any XXXII, desembre 1916, 216-220; Antoni Maria ALCOVER, «De quina vila era el Dr. Binimelis?», *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana* XVI, any XXXII, desembre 1916, 221-222; Llorenç PÉREZ MARTÍNEZ, «Relaciones de las causas de fe de la Inquisición de Mallorca», *Fontes Rerum Balearium*, 1, vol. II, 1978, 224-225.

2. Sabem del cert que va estudiar a la ciutat del Túria perquè ell mateix ho fa constar al testament: «Item, vull que's done a la confraria dels pobres estudiants del Studi de València deu lliures moneda de Mallorca en satisfacció del bon socorro que'm féu quant jo era estudiant en València». Gabriel LLABRÉS, «Testament del Dr. en medicina Joan Binimelis, prevera», *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana* XVI, any XXXII, desembre 1916, 178.

3. Antonio CONTRERAS, «Geografía y medicina en el Renacimiento mallorquín: El historiador Joan Bautista Binimelis», *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana* 49, 1993, 459-469.

4. Sembla que un manuscrit d'aquesta obra, conservat a la Biblioteca de Catalunya (ms. 1.477), és autògraf de Binimelis: així ho diu Bover, que va poder veure alguns autògrafs de l'historiador. Si tenim en compte que el manuscrit de la BC és un típic manuscrit d'autor, deduïm que Binimelis formà part de la representació. Fet d'altra banda gens estrany, ja que sovint la gent culta (i especialment els joves estudiants) participava en aquesta mena de representacions.

En tornar a l'illa li fou encomanada una descripció de Cabrera. Aviat va obtenir un benefici a la Seu de Mallorca (1575), al qual va renunciar anys més tard per tal aconseguir-ne un altre; Joan Vic el nomenà procurador d'obres pies de la diòcesi i rector de Marratxí.⁵ El 1585 va acompanyar el bisbe Vic a Menorca, i va aprofitar aquesta estada per dur a terme una empresa geogràfica, com veurem més endavant.

Segurament gràcies a aquesta fama, i també a la influència de l'omnipresent mitrat, el lloctinent i capità general de Mallorca, Lluís Vic i Manrique, germà del bisbe Joan, li encarregà una descripció de l'illa, en especial del litoral. Després d'aquesta tasca, escriu ja la *Història general del Regne de Mallorca*: els jurats de la ciutat i el regne la hi encarreguen —sembla— els primers anys de la dècada dels noranta. Ell n'enllesteix el text original català el 1595 i una traducció castellana el 1601.⁶ És la seva obra magna.

Estudis moderns han desvetllat una dada nova sobre Binimelis, que havia passat inadvertida als estudiosos binimelians del XIX i començament del XX: durant el 1604 va haver de fer front a una causa inquisitorial.⁷ Binimelis és acusat de besar i fer tocaments a les monges d'un convent al qual acudia per confessar. Les monges declaren que Binimelis s'aprofitava d'elles i els deia que aquells actes no eren pecat.⁸ Segons l'acta, l'historiador es defensa en un primer moment al·legant la seva condició de metge per despullar i tocar les monges; però al final, al cap de dos dies de reflexió forçada, acaba reconeixent que es va excedir i que totes les acusacions que li fan són certes, excepte el fet d'haver dit que els tocaments no eren pecat. És condemnat a un any de reclusió, a sis mesos d'inhabilitació per dir missa, a la impossibilitat de confessar de per vida, a pagar 25 ducats de multa i a patir un acte de desgreuge secret en presència de totes les autoritats religioses de l'illa. Aquest fet biogràfic, més enllà de la curiositat i de l'anècdota morbosa, pot ser clau per situar la repercussió sobre la *Història*...⁹

5. Les informacions sobre aquests anys, els més inconeguts de la vida de Binimelis, les devem a Antonio CONTRERAS, «Geografía y medicina...», que cita com a font un treball intorbable, en forma de conferència, de Llorenç Pérez.

6. El fet que Binimelis traduí tan prest al castellà la *Història*... pot tenir a veure amb una voluntat de portar el text a la impremta. Encara que no va arribar a editar-se mai, és evident que l'autor va disposar-ho tot per donar el seu text a les premses. Reforcen aquesta idea el seguit de poemes preliminars i introduccions laudatòries (escrites per personatges del seu entorn), que només tindrien sentit com a prèvia d'una obra impresa, i que apareixen només en les traduccions castellanes. Que la impremta va ser un factor de castellanització és prou conegut.

7. El descobriment és també de Llorenç PÉREZ, «Relaciones...», 224-226.

8. «Y la una dixo que habría como ocho años quel dicho Benimelis era confesor de las monjas de su convento y que, por tiempo de quatro años poco más o menos, que la confesó muchas y diversas vezes, que debían ser como cinquenta vezes cada año, creya que, después de haverla confesado, unas vezes por la ventanilla del confesionario y otras que ella salía a [sic] la yglesia al confesionario, la besaba en la boca y la abraçava, y tenía tocamientos deshonestos con ella, tocándola sus partes deshonestas y queriendo que ella los tuviese con él y la decía que la tendría toda la noche abraçada y la tractaría teniéndola en sus braços como si fuese su madre [...]». Llorenç PÉREZ, «Relaciones...», 224.

9. Vegeu Gabriel ENSENYAT, «Quina acceptació tengué la *Història del Regne de Mallorca* de Joan Binimelis?», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 49, 1993, 497-510. Ensenyat deixa entreveure que una de les causes d'una certa «mala acceptació» de la *Història*... binimeliana (l'obra no va ser editada, per exemple) pot ser el desprestigi en què degué caure l'historiador.

Del que Binimelis va fer després de redactar la *Història...*, a banda del procés inquisitorial, no en sabem gran cosa, excepte que va morir el 1616, als 78 anys. Com que disposam del testament, els codicils i les subhastes de béns posteriors al seu finament, sabem que va morir amb una renda prou important i que va deixar nombrosos llibres, d'alguns dels quals sabem el títol gràcies als encants que es feren després de la seva mort.¹⁰ La seva biblioteca, com ha fet notar Eulàlia Duran,¹¹ confirma la idea que Binimelis fou un home interessat pels sabers: no només hi ha llibres religiosos i de medicina, sinó també obres d'història, geografia i humanitats (entre les quals un Plató i un Dant); pel que fa a l'interès geogràfic i cartogràfic de Binimelis, el testament desvela que posseïa infinitud de mapes i descripcions il·lustrades de ciutats, i alguns estris astronòmics i geogràfics.¹²

La Història general del regne de Mallorca de Joan Binimelis: fixació del text, característiques generals, encàrrec i relació amb la geografia

El gran problema a l'hora d'enfrontar-se amb la *Història general del regne de Mallorca* de Binimelis és una qüestió tan bàsica com la fixació del text, ja que l'obra mai no va arribar a editar-se i només s'ha difós manuscrita (parcialment) i gràcies a una edició castellana de l'any 1927. De la versió catalana, ni en manuscrit, no en tenim el text complet.¹³

El manuscrit més complet i més antic de la *Història...* és el de la Biblioteca Municipal de Palma en una còpia feta per Jordi Fortuny de Roescas entre el 1640 i el 1643. El còdex presenta, però, una curiositat: el títol original és substituït per un altre, *Varias cosas tocans a la ciutat y regna de Mallorca, recullides de diversos autors per D. Jordi Fortuny de Roescas...*, el nom de Binimelis no figura enlloc. L'intent d'amagar la identitat de l'autor arriba al punt que se suprimeixen de l'obra els fragments que contenen apunts autobiogràfics.

Al segon manuscrit en català sí que hi apareix el nom de Binimelis. És una còpia de Bartomeu Martorell del 1683 que es troba a la Biblioteca Nacional de Madrid. Conté, si fa no fa, el mateix que el manuscrit Fortuny, excepte l'última part del darrer llibre.

Els altres manuscrits catalans són fragments més o menys curts dels últims quatre llibres de la *Història...* Antoni M. Alcover donà notícia d'una còpia del

10. Binimelis tenia, just després de morir, més de cent trenta llibres de temes diversos (Gabriel LLABRÉS, «Testament...», 178-192.)

11. Vegeu Eulàlia DURAN, «Joan Binimelis i la seva Història de Mallorca», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 49, 1993, 485-496.

12. En l'encant de béns després de la mort de Binimelis, se subhasten, per exemple, «It[em] sis cuadros guarnits de paper, que són sis ciutats per 40 s[ous], 6 d[iners] a mos[sèn] March Ripoll. It[em] tres pars del món, sens guarnir, al senyor canonge Lull per 20 s[ous] y 4 d[iners]». Gabriel LLABRÉS, «Testament...», 183.

13. Fou Eulàlia Duran la primera que modernament s'ocupà de resumir els trets principals de la qüestió manuscrita. Vegeu Eulàlia DURAN, «Joan Binimelis i la Guerra de les Germanies a Mallorca», *Randa* 12, 1985, 89-123.

segle XVII propietat de Pere Josep Serra i Cortada, que edità al *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*.¹⁴ Hi ha d'altres textos: una còpia fragmentària, conservada a la Biblioteca Nacional de Madrid, de Joan Serra i Ventaiol; els fragments d'un manuscrit que es troba a la biblioteca del marquès de Vivot; algun fragment espars de pocs folis, com ara el de la Biblioteca de Catalunya¹⁵ o de la Biblioteca Lambert Mata, de Ripoll, que conserva un altre manuscrit de la *Història...*, fins ara mai no citat, que té la particularitat de contenir els quatre primers llibres en castellà i els tres següents en català (molt fragmentaris).¹⁶

Pel que fa als manuscrits castellans, el més complet és el que es conserva a la Biblioteca del Monestir de Montserrat, en traducció de Guillem de Terrassa, que va servir de base per a l'única edició de la *Història...* ja dins el segle XX, la de 1927. A la Biblioteca Britànica hi ha una còpia completa i amb il·lustracions, de començament del segle XIX. A més, hi ha còpies fragmentàries a la Biblioteca Municipal de Palma i a la Biblioteca Nacional de Madrid. Finalment, a la biblioteca de la Societat Arqueològica Lul·liana n'hi ha encara un altre, amb algunes il·lustracions.

Com es pot veure, l'entrellat textual de la *Història general del Regne de Mallorca* no és fàcil de solucionar. No ens queda cap còdex sencer en català, i de les còpies castellanes que conservam cap no sembla la traducció binimeliana, sinó que totes són reproduccions de la traducció feta per Guillem de Terrassa; amb tot, faltaria determinar en un examen més atent de totes les variables si el text de Terrassa és realment versió seva o si es limità només a copiar l'original castellà de Binimelis i se n'atribuí la traducció.

La *Història...* és una obra immensa dividida en set llibres: el primer és una descripció de Mallorca, que conté també les disquisicions binimelianes sobre la influència de la geografia en el temperament dels mallorquins; el segon tracta de la dominació musulmana, gòtica i àrab; el tercer, de la conquesta catalana de Jaume I fins a Felip III; el quart és un episcopologi i un repàs per les esglésies i monestirs de l'illa; el cinquè és una descripció de Mallorca poble per poble; el sisè, una galeria de personatges il·lustres de l'illa; i el setè tracta gairebé únicament de la guerra de les Germanies.

Cal relacionar la redacció de la *Història...* amb el patrocini exercit des dels poders públics: d'una banda, l'encàrrec directe que la institució municipal mallorquina (els jurats de la Ciutat i el regne de Mallorca) va fer a Binimelis; de l'altra, el patronatge que el seu cap directe—el bisbe de Mallorca, Joan Vic i Mànrique—va exercir sempre sobre el nostre autor. No se sap exactament fins a quin punt, encara podríem incloure un tercer patronatge en aquesta unió de poders en favor

14. Antoni Maria ALCOVER, «Historia de Mallorca del Dr. Mn. Juan Binimelis. Allò que queda de la redacció catalana segons el codi Serra-Cortada», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, any XXXII, t. XVI, desembre 1916, 211-216.

15. Eulàlia DURAN (dir.); Maria del Mar BATLLE; Eulàlia MIRALLES; Maria TOLDRA; Joan TRES, *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1998, vol. I, 164-165.

16. Devem aquesta informació a Eulàlia Miralles i Maria Toldrà, que han descrit ja alguns manuscrits de la Biblioteca Lambert Mata de Ripoll per als nous volums del *Repertori de manuscrits catalans (1474-1620)*.

de la redacció del text binimelià, el del lloctinent general i capità general de Mallorca, Lluís Vic i Manrique, germà del bisbe.¹⁷

Així doncs, l'encàrrec de la *Història*... el fan directament els jurats, però aquesta no és la primera feina que les autoritats illenques encomanen al nostre prolífic home. En efecte, segons el que ell mateix diu en el pròleg, la *Història*... és un segon pas, després d'un primer encàrrec: una descripció de Mallorca, útil sobretot a efectes defensius, que, tot i que no s'ha conservat, no sembla desencertat pensar que pot ser l'origen de les parts més estrictament geogràfiques de la *Història*... El pròleg ho deixa força clar:

*«De suerte que entre otras cosas que se me pidieron, se me encargó mucho que vista y planteada toda la isla, cuando las partes marítimas les diese una traza, un modelo y ejemplar de todo el reino, para tener delante de sus ojos presentes todos los lugares, particularmente aquellos en donde se hubiese de edificar las dichas atalayas y torres de aviso. (...) Por donde esta fue la causa que emprendí hacer una nueva y verdadera descripción de esta isla de Mallorca, con las medidas y distancias geométricas, y en las situaciones de las partes de ella según los cuartos de los vientos, y particularmente fui midiendo todos los puertos, entradas y senos de ella, en la parte marítima de suyo y muy montuosa, asperísima y fragosa de caminar. (...) Hecha ya esta general descripción de esta isla, sacada ya a la luz y público para que fuese de todos conocida, me fue significado y dicho de parte de sus magnificencias [els jurats de la Ciutat i el regne] sería cosa conveniente (...) hiciese un tratado, una historia, una crónica de las cosas de este reino».*¹⁸

En el cas de Binimelis, l'estudi geogràfic va precedir, doncs, la feina d'historiador. Sembla que és després d'adquirir un cert prestigi com a cartògraf i geògraf que els jurats decideixen encomanar-li la redacció de la *Història*..., i l'autor aprofita aquesta «nueva y verdadera descripción» per redactar-la.

La geografia renaixentista

Binimelis no és un cas aïllat d'interès geogràfic durant el segle XVI. Arreu d'Europa proliferen les obres geogràfiques, ja siguin textos independents, ja siguin part d'obres historicogeogràfiques de caràcter més general. Podem trobar la clau d'aquest renaixement geogràfic en diversos esdeveniments que tingueren lloc durant aquests anys. Cal tenir en compte, en primer lloc, el redescobriments i,

17. Sobre el patronatge exercit sobre Binimelis en la redacció de la *Història*..., vegeu Antoni Lluís MOLL, «La *Història del regne de Mallorca* de Joan Binimelis: entre el patronatge municipal i l'eclesiàstic», *Actes del I, II i III Congrés sobre art i cultura a l'època del Renaixement a la Corona d'Aragó*, Tortosa, Arxiu Comarcal de les Terres de l'Ebre, 2000, 317-324.

18. Joan BINIMELIS, *Nueva historia de la isla de Mallorca y de otras islas a ella adyacentes*, Palma, Imprenta de José Tous, 1927, VIII. A causa de la dispersió manuscrita ja esmentada i davant la manca d'una edició crítica, citar el text binimelià és molt difícil. A més a més, com ja hem dit, hi ha molts fragments que no s'han conservat en català. El pròleg que hem citat, per exemple, no està en versió catalana completa en cap manuscrit.

sobretot, la popularització dels textos clàssics, grecs i llatins: Ptolemeu, Tàcit, Estrabó, Plini, Pomponi Mela... En segon lloc, el descobriment d'Amèrica, que fa sorgir un interès creixent per conèixer el nou món; això fa proliferar la literatura de viatges, i les descripcions d'aquests territoris desconeguts. En tercer lloc, l'aparició de la impremta, que fa més còmoda la distribució de les obres geogràfiques i, en especial, cartogràfiques: les còpies, sempre difícils, dels mapes i gravats manuscrits s'agilitzen amb la nova tècnica editorial. En quart lloc, la necessitat, en el moment del naixement dels estats moderns, de control del propi territori (a efectes defensius i fiscals) i d'exaltació patriòtica davant les altres nacions.¹⁹

El panorama català no és aliè a aquests nous corrents.²⁰ D'una banda, es redacten obres estrictament geogràfiques, com ara el *De Hispaniae situ, provinciis, populis, urbibus, fluminibus, tibus et promontoriis dictionarium* o *Dictionarium geographiae universalis Hispaniae* (1552) de Francesc Tarafa,²¹ un diccionari en llatí que recull elements de geografia de tota la península ibèrica. De l'altra, les nombroses històries renaixentistes escrites durant el segle XVI inclouen sovint un apartat geogràfic, més o menys llarg. Aquest és el cas, per exemple, de dues històries valencianes: la *Història de València* (1538), de Pere Antoni Beuter;²² i la *Crònica de València* (1564), de Rafael Martí de Viciana,²³ si bé és cert que en aquestes obres primerenques, la geografia no té sinó un valor testimonial i no sembla que sigui un interès en si, sinó més aviat un mitjà més per il·lustrar, quan cal, la història.

La geografia comença a prendre forma com a disciplina important i cada cop més autònoma en un seguit d'obres redactades en els darrers quinze anys del segle XVI. S'inicia amb les *Il·lustracions dels comtats de Rosselló i Cerdanya* (1586) de Francesc Comte.²⁴ El primer llibre d'aquesta obra té molt a veure amb el nostre

19. Les batalles geogràfiques i historiogràfiques entre nacions són freqüents. Per exemple, l'Alemanya i la França emergents reaccionen contra la supremacia dels valors italians en una operació de recuperació de les pròpies tradicions: «Après 1520, la Renaissance allemande prend une forte teinteur patriotique et les érudits s'efforcent de glorifier l'originalité de la nation allemande face aux Français et surtout aux Italiens, particulièrement détestés.» Numa Broc, *La géographie de la Renaissance (1420-1620)*, Paris, Editions du Comité des Travaux historiques et scientifiques, 1986, 100.

20. Agustí Alcoberro ha publicat recentment un bon panorama sobre la geografia catalana del Renaixement, amb antologia de textos: Agustí ALCOBERRO, *Identitat i territori: Textos geogràfics del Renaixement*, Vic, Eumo, 2000.

21. L'obra de Tarafa es conserva encara només manuscrita: ms. 578 de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona i ms. 493 de la Biblioteca de Catalunya. Vegeu Eulàlia MIRALLES i Maria TOLDRÀ, «La tradició manuscrita de l'obra de Francesc Tarafa», *Anuari de Filologia* 8, vol. XX, 1997, 41-78; M. VILALLONGA, «La tradició dels tractats geogràfics humanístics a Catalunya», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* XXXI, 1991, 99-109.

22. Edició facsímil: Pere Antoni BEUTER, *Primera part de la historia de València que tracta de les antiquitats [...]*, València, París-València, 1992.

23. Edicions: Martí DE VICIANA, *Segunda parte de la Crónica de València [...]*, València: Sociedad de Bibliófilos, 1881 [Edició facsímil: València, París-València, 1980]; Martí DE VICIANA, *Tercera parte de la Crónica de València [...]*, València: Sociedad de Bibliófilos, 1882 [Edició facsímil: València, París-València, 1980].

24. Edició: Francesc COMTE, *Les Il·lustracions dels comtats de Rosselló i Cerdanya*, Barcelona, Curial, 1995.

mallorquí. Comte fa un recorregut per les contrades pirinenques i, com Binimelis, demostra que coneix el territori de primera mà. A part de semblances formals, entre aquesta obra i la nostra trobam força coincidències en la motivació, ja que sembla que darrere les *Il·lustracions* hi ha motius defensius i, com indica el títol transparent, molta «il·lustració» de la pròpia terra, a part d'una institució que instiga l'escriptura del text.²⁵ Els paral·lelismes semblen evidents.

Crònicament, el pròxim text geogràfic del Renaixement català és la *Història...* (1595), de Binimelis, on la geografia pren un relleu molt important, tot i que encara no es deslliura completament de la seva germana la història. I la darrera de les geografies catalanes que caldria tenir en compte és l'obra de Pere Gil: el *Llibre primer de la història catalana* (1600),²⁶ que és una descripció ja estrictament geogràfica, tot i que hauria d'haver format part, com deduïm del títol, d'una obra més extensa que inclouria també la història. La de Pere Gil és la més moderna de les geografies i gairebé és l'última del Renaixement català. Les semblances entre aquest text i el de Binimelis, que és extrema, fa que hom tendeixi a pensar que Binimelis i Gil, si no van tenir coneixement dels textos respectius, cosa difícil —atesa la quasi simultaneïtat de redacció i la poca difusió que van tenir els anys immediatament posteriors a l'escriptura—, potser es van conèixer personalment.²⁷ Els tres primers capítols de l'obra de Gil s'assemblen força als primers capítols del llibre I de Binimelis. Darrere Pere Gil, hi ha també una institució pública, la Diputació del General de Catalunya.

En resum, podríem caracteritzar la geografia del Renaixement en els següents punts:

- 1) Redescobriments dels clàssics com a font sobre la qual es basteix la nova geografia.
- 2) Enfrentament de la tradició rebuda dels clàssics, contraposició de la pròpia experiència com a font. Sovint els geògrafs són també cartògrafs, astrònoms i matemàtics, i són capaços d'observar i amidar directament el territori.
- 3) Consolidació d'una geografia regional, o corografia, a tot Europa. Aquesta consolidació és especialment important als tres regnes catalans: Catalunya, València i Mallorca.

25. «La intenció de Comte en escriure IRC és "il·lustrar" la seva terra, en el sentit de treure'n llustre (...). Però no és un llustre innocu; Comte descriu els límits dels comtats pirinencs (llibre primer) i la història més remota d'aquestes terres (llibre segon), amb gran profusió de cites. Tot plegat pot semblar mera erudició, però si filem més prim veurem que l'escriptor va més enllà: les descripcions minucioses d'unes zones muntanyoses i de frontera, atapeïdes de bandolers i d'hugonots, i amb conflictes permanents amb França no poden ser innòcues, menys encara si l'instigador va ser l'aleshores bisbe d'Elna, Joan Terés». Josep SOLERVICENS, *El diàleg renaixentista: Joan Lluís Vives, Cristòfor Despuig, Lluís del Milà, Antoni Agustí*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997, 207-214.

26. Edició: Josep IGLÉSIES, *Pere Gil, S. I. i la seva geografia de Catalunya*, Barcelona, Quaderns de Geografia I, 1949.

27. Encara que documentalment no ho podem provar, perquè la primera estada de Gil a Mallorca va produir-se el 1607. Josep IGLÉSIES, «De biografia», *Pere Gil, S. I. i la seva geografia* [...], 1949, 39-41.

La descripció de Mallorca en la Història...

De tots els llibres de la *Història general del regne de Mallorca*, els que ens interessen ara a nosaltres des del punt de vista geogràfic són la primera part del primer (els sis primers capítols) i, molt especialment, el llibre cinquè.²⁸ En els altres, tot i que podem trobar-hi referències esparses, la geografia no hi és present. És curiós observar que en la planificació de l'obra, aquesta no ocupa el lloc que és habitual en les geografies que formen part d'històries, on les descripcions geogràfiques solen col·locar-se al començament, com a dibuix de l'«escenari» on tindran lloc tots els fets que la història narrarà després.²⁹ Binimelis prefereix dividir-la: situa al lloc habitual uns capítols breus de marc general i deixa per a més endavant la relació detallada vila per vila, en una mena d'apèndixs a la història estricta.

La situació de Mallorca en el món: els 6 primers capítols del llibre I

Els primers capítols del llibre I sí que podrien considerar-se un entorn on situar Mallorca i la seva història. Aquest marc comença, com és habitual, per l'àmbit més general de la descripció geogràfica: la terra. Binimelis segueix en tot la tradició cosmogràfica clàssica: sobretot Plini, però també Ptolemeu, Estrabó, i poetes com Virgili i Ciceró. Tanmateix, demostra que està al corrent de la geografia contemporània quan cita, per exemple, Abraham Oertel.³⁰ El nostre geògraf-historiador aprofita, però, per desmentir algunes teories cosmogràfiques que considera incertes i que, com podem veure a continuació, revoca —més o menys encertadament— a través de l'observació directa:

«Ofereix-ce-me a trectar aquí y desengañar lo vulgo de una comuna oipinió que té y professa: que la mar és més alte que la terra. (...) Si la aygua de la mar fos més alte, com ella sia inclinada baxar en avall forzosament, havem de dir y consedir que la terra no és més baxa, o que la aygua està violent y miraculosament detinguda; y posar estos miracles en naturalesa sens necesidat no és cosa conforma a vera philosophia. (...) Si la aygua fos més alte, quant entre dos terres està de per mix aygua, no s puria veura axí bé una terra de altre, del qual veyem lo contrari

28. Per simplificar, quan parlem de llibres i capítols ho fem prenent com a base l'edició castellana de 1927, perquè cada manuscrit divideix el text de la *Història...* de manera diferent.

29. «La geografia, com a preàmbul de la història, és una actitud corrent entre els historiadors; és un fet que ha adquirit un major valor, a partir de certs escrits clàssics, durant l'època renaixentista. L'objectiu perseguit és aproximadament el següent: abans d'estudiar els esdeveniments que caracteritzen el passat d'un poble, presentem el país on aquests homes estan establerts.» Joan Vilà-Valentí, «Una visió geogràfica de Catalunya ara fa quatre-cents anys», *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona* 918, 1994, 123.

30. Una obra d'Oertel, llatinitzat Ortellius (1527-1598), el *Theatrum orbis terrarum* (1570), cabdal per entendre el pensament geogràfic renaixentista europeu, és citada al capítol II del llibre I de Binimelis.

*com nos mostra la esperiència, perquè de Mallorca veyem clarament las illas de Menorca y Ivissa.*³¹

Després, seguint també en això la tradició més clàssica, passà a fer particions generals de la terra, que queda separada en tres continents: l'Antàrtida, Amèrica, i la resta, la terra coneguda pels antics (és a dir, els tres continents restants). Un cop feta aquesta primera divisió, se centra de seguida en Àfrica, Àsia i Europa, únics continents de què parlen les cosmografies clàssiques, de les quals segueix l'esquema sense gaire divergències: etimologia dels topònims i breu descripció basada en les divisions i tòpics dels antics. En arribar a Europa, hi situa l'illa de Mallorca, i en dóna les mides, les coordenades i les distàncies respecte de les terres més pròximes. En aquest punt, l'autor torna a separar-se de la tradició per donar una detalladíssima descripció de les mides reals de l'illa, que ell mateix ha pres; apel·la un altre cop a la pròpia experiència:

*«(...) Autors tant graves y tan doctes tots ells se han engañat; y la culpa d'un tal error no serà ab ells, puix no han vist ab llur presència: han-se fiat de les informacions que altres los han donat y no la varitat de lo que passa. Venint, dons, a la observació que tinch feta molts temps fa, quant anave los anys pasats discriuint tota la illa de Mallorca, posaré assí las masuras y distàncias de tots los caps principals de la ribera e costa marítima.»*³²

El tercer dels capítols d'aquest llibre I, se centra ja en l'illa de Mallorca i fa un repàs per totes les condicions geogràfiques naturals mallorquines. Així, després d'un breu resum de les mides i una divisió general entre pla i muntanya, Binimelis se centra en la geografia natural i explica les característiques de la flora i la fauna illenques. Aquesta descripció, però, com és d'esperar en aquesta època, no és neutra—o almenys no és sempre neutra—sinó que està orientada cap a l'exaltació de les pròpies condicions naturals per sobre de les dels veïns, en una operació que es repeteix moltes vegades al llarg de la *Història*..., i que porta el que hauria de ser una simple descripció a límits gairebé èpics:

*«La Bratañe té gossos de gran ferosidat y audàcia, de tal manera que en las riñas y en las batallas contra los inimichs se ajuden d'ells, y els armen contre las cetgetas y predes, però los gossos de Mallorca no sols dels cofrjos, mas encara són majors que los de Malàssia, y molt més animosos y molt més ferosos ni que los de Bratañe, perquè no sols a qualsevol bèstia salvatge, però a qualsevol esquadro de hòmens armats allí dins se n'entren sens tenir señal de por. Pot-se portar un exemple perticular de un gos qui, present son hamo y mirant lo negosi, arramaté contre de un ferós leó donant-li un gran mos y, ab tot, se n'enà victoriós y escapà-se'n.»*³³

31. Biblioteca Municipal de Palma, ms. 34, llibre I, cap. I.

32. Biblioteca Municipal de Palma, ms. 34, llibre I, cap. II.

33. Biblioteca Municipal de Palma, ms. 34, llibre I, cap. III.

I així igual amb el blat *«blanquíssim, y per consegüent fa lo pa molt aventetjat en la sua blancor»*, les cabres *«que excedexen en grandesa»*, el vi *«que los mallorquins ne tenen y no poch se enriqueixen»*, el formatge *«que's treu per la major part de la España y per todas las parts molt celebrat»*, etc.

El capítol IV del llibre I és molt interessant, encara que curt, perquè parla d'un element que no és nou, però que sovint és obviat en d'altres geografies: el clima. Binimelis, en aquest cas, es limita a fer un repàs curt pels vents que més afecten l'illa durant l'any i a donar unes indicacions pràctiques sobre determinades malalties d'origen climàtic. Com que el nostre autor era metge, no sorprèn un capítol com el V, *«Del propi y perticular temperament de la illa de Mallorca y a quins mals estan subjectas los seus habitants»*, que està molt en la línia hipocràtica de la influència del clima de les regions en la salut i el temperament dels que hi habiten. I el capítol VI està dedicat a l'astronomia —avui més aviat en diríem astrologia— és a dir, a la influència dels cossos celestials en les persones; cosa que el relaciona amb el capítol anterior, especialment en el que fa referència a les malalties: intenta traçar alguna mena de relació entre els fets astronòmics constants i determinades epidèmies endèmiques.³⁴

La descripció detallada de l'illa de Mallorca vila per vila: el llibre V

Tanmateix, la part més estrictament geogràfica de la *Història general del regne de Mallorca* de Binimelis la trobam en el «Libre que tracte de la descripció perticular de la ylla de Mallorca e vilas, y de algunas cosas memorables que en ella se han seguides». Aquest llibre V comença recordant algunes qüestions generals sobre tota l'illa i, ja a partir del segon capítol, comença la descripció poble per poble d'una manera molt particular, referint el repartiment de la terra de les vuit divisions municipals que existien aleshores, després de la conquesta de Jaume I. Així doncs, la primera part és bàsicament una relació de noms, amb la porció de terra que correspongué a cada persona. És després d'aquesta enumeració que comença la descripció pròpiament dita, que segueix un recorregut molt ben dibuixat:

*«Par e que millor notícia se tingue de tota la illa cade hu, se proceguirà la descripció d'ella circuhint y voltant tota la costa y ribera fins a tornar al lloc de hont se ha comensat, que és la vila y parròquia de Falanitg. Y après de la[s] dites vilas y sos territoris se aniran descrivint les altres vilas y parròquias que no seran marítimas, fins a tanir descrita tota la illa, y serà finit lo intent per lo que s'és principiade tota la obra».*³⁵

34. Ho fa també Pere Gil en els capítols 19-22 del seu *Llibre primer de la història catalana... IGLÉSIES, Josep, Pere Gil, S. I. i la seva geografia de Catalunya, seguit de la transcripció del Llibre primer de la historia Cathalana en lo qual se tracta de Historia o descripció natural, ço es de cosas naturals de Cathaluña, segons el manuscrit de l'any 1600, inèdit, del Seminari de Barcelona*, Barcelona, Quaderns de Geografia I, 1949.

35. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. IX.

La circumval·lació per la costa, que s'esquematitza a la Figura 1, és un repàs per tots els municipis amb costa marítima. Després, en la descripció dels pobles d'interior, encara que se segueix un cert ordre, el camí seguit no és tan evident. Sobre els municipis costaners, Binimelis dóna sempre un seguit d'informacions, que podríem considerar bàsiques.

En primer lloc, deixa constància de l'any d'edificació. A més, destaca especialment si la vila existia ja durant la dominació àrab, o fou de nova creació després de la conquesta catalana:

*«Per orde del rey comensaren a edificar la dite vila [de Felanitx] lo any 1300».*³⁶

En segon lloc, fa un recompte del nombre de cases i en descriu la distribució; és a dir, quantes llars hi ha en el nucli urbà i quantes hi ha disperses arreu del municipi (la distinció entre possessió, alqueria i rafal té relació amb la porció de territori que domina la casa de camp, de més a menys respectivament):

*«És vuy la vila de Campos de 370 cases, lo seu terme és de 110 possessions y alcarias, sens molts rafals».*³⁷

En tercer lloc, descriu la situació dins de l'illa, amb les coordenades bàsiques, enumerant els municipis limítrofs i els accidents naturals que dibuixen el municipi:

*«Los confins [de Lluçmajor] són: per la línia del migjorn, ab la mar y costa marítima de Campos; per la línia del septentrió, ab lo terma de Algayde; per la línia de lavant ab Porreras; per la línia del ponent ab la mar que diuen del Pouet, a hont comença lo terma de la Ciutat; y per la línia del mastral, ab Sant Jordi; y per la línia del grech, ab Muntüiri».*³⁸

En quart lloc, fa una mica de geografia humana: enumera els habitants que té el municipi; fa especial atenció a distingir entre gent útil i inútil i, sobretot, de quants homes susceptibles de ser reclutats en cas d'atac disposa la població:

*«La sua [de Calvià] gent de armas són 200 hòmens, la gent que té de comunitó són fins 460, y de gent inútil 400 ànimas».*³⁹

En cinquè lloc, resumeix alguns aspectes de geografia econòmica, sobretot aquells que tenen a veure amb l'avituallament: collites i bestiar:

«És la cullita d'esta vila y terma [de Santanyí] en forment 12.000 quarteras, de ordi 10.000 quarteras, de sivade 5.000 y llegum de tota espècia ab molta cantitat

36. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. IX.

37. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. XII.

38. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. XIII.

39. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. XV.

*y abundància. No y ha viñes ni altres fruytas en tot lo terma. (...) Lo bestiar munió qui se troba vuy: de ovelles y moltons són 7.040; bestiar cabrum, 3.045; porchs, 500; bastiar gros, com són mulas y matxos, 80; eguas, 34; bous y vacas, 300.*⁴⁰

I, en sisè lloc, dóna informació hidrogràfica. En una illa com Mallorca, que per l'extensió no té grans rius, assenyala cada torrent, rierol, font, pou o aljub, i fa èmfasi en la quantitat d'aigua disponible, la salubritat i la infraestructura per recollir-la:

*«Lo teritori de Santanní té molta falta de aygües manentials; y per ço lo rey don Jaume segon, rey de Mallorca, ordenà que fessen pous, aljups y baces per a recullir las aygües pluvials.»*⁴¹

En el cas dels municipis amb litoral marítim, hi ha una especial descripció d'aquest litoral, atenent especialment a qüestions defensives:

*«Cala Salmunia és molt important per estar-i molts vaxells amagats, que no seran descuberts si no ariben junt a la matexa cala; a la una part y altre, la qual dista de la vila cerca de 3 millas, està la sua travacia al labeig, al mitgjorn; las demés vagades que los corsaris són vinguts en Sentaní han desembarcat en esta cala (...).»*⁴²

*«Cala Santanní està la sua entrade mirant per la travacia y vent de migjorn y xaloch; és molt gran y té molta fondària, cabent-i fins en 40 vaxells; recullen-s'i moltes voltas los corsaris. Enbien los de Santanní a ella dos guardas per la nit, a los quals paga la vila 18 £ y la Universitat de Mallorca altres 18 £.»*⁴³

Aquestes serien les dades bàsiques que conté una descripció tipus, encara que en alguns casos la informació es desplega molt més i pren importància la narració històrica per damunt de l'estrictament geogràfica: s'addueixen documents i inscripcions que són transcrits; o bé, com en el cas de Sóller, aprofitant la descripció dels elements defensius del litoral, s'inclou la narració d'un atac corsari que tingué lloc el 1561; això mateix ocorre en el cas de Pollença, Andratx, etc.:

*«Assan Baxa, renegat, y de nació vanaciane y rey de Alger, conservà una armada de 24 vaxells, entre galeras y galeotas, y pose's per general per la dite armade ab intent de passar a Mallorca y donar un assalt a la vila y parròquia de Andraig. (...) Desembarcaren en lo desembarcador del port de la Grua a 2 horas antes de fer-ce dia; treguren en terra 1.200 turchs, tots ab escopetas aramats y alguns archs y senza ser descuberts tiraren dret a la vila de Andraig (...).»*⁴⁴

40. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. X.

41. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. X.

42. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. X.

43. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. X.

44. Ms. 34 Biblioteca Municipal de Palma, llibre V, cap. XVI.

Després de les poblacions costaneres, és el torn de les viles d'interior, per a les quals segueix el mateix esquema que en les anteriors, excepte, és clar, en allò que fa referència a defensa marítima. El recorregut, en aquest cas, és el següent: Inca, Montuïri, Sineu, Petra, Algaida, Selva, Binissalem, Alaró, Porreres, Bunyola, Sant Joan, Muro, sa Pobla, Campanet, Santa Maria del Camí. I s'acaba el llibre V.

Mapes i il·lustracions

Quan Binimelis parla, en el pròleg de la *Història...*, de «nueva y verdadera descripción», a què es refereix? Deu referir-se, evidentment, a les descripcions escrites de l'illa, que aporten mides, dades reals, etc., com les que acabam de veure. Però es pot referir també a una altra activitat que depassa aquest pla narratiu: la confecció de mapes i vistes il·lustrades. En efecte, en alguns dels manuscrits conservats de la *Història general del regne de Mallorca* (és el cas del manuscrit castellà de la Biblioteca Britànica i d'un altre, també en castellà, de la biblioteca de la Societat Arqueològica, Figura 3), curiosament dels més tardans, s'hi troben plànols —o més aviat il·lustracions— dels municipis mallorquins (col·locats entremig de les descripcions del llibre V) i també de l'illa de Menorca. Hem de suposar que aquests mapes no són afegits moderns, perquè, dins el mateix text de la *Història...*, l'autor ens en parla:

*«... y perquè las cosas las entenguen y claramente se vejan se ha posade assi toda la isla de Manorca ab las poblacions e llochs qui en est capítol se ha discoregut.»*⁴⁵ (Figura 2)

Això demostra que la *Història...* s'acompanyava amb mapes, que il·lustraven passatges determinats; però és versemblant pensar que aquests plànols no estaven fets *ad hoc*, sinó que Binimelis va incloure en la seva història nombroses dades que tenia recollides d'abans i que formaven part d'empreses anteriors. La *Història general del regne de Mallorca* es converteix, així, en una mena de summa on tota informació és benvinguda, encara que no s'adigui gaire amb el text en qüestió. Aquest mapa de Menorca (figura 2), que està col·locat al final del llibre I —en un capítol dedicat a la dominació cartaginesa on, en principi, no seria necessari—, n'és un exemple clar. La versió castellana ens aclareix la provenença d'aquest traçat cartogràfic:

*«La cual descripción tracé los años pasados estando en la isla[...] con el Ilustísimo y Rmo. Sr. D. Juan Vique, obispo de Mallorca, visitando la dicha isla.»*⁴⁶

45. Biblioteca Nacional de Madrid, ms. 18.394, llibre I, cap. XXXI.

46. Juan BINIMELIS, *Nueva historia...*, 1927, llibre I, cap. XXXI.

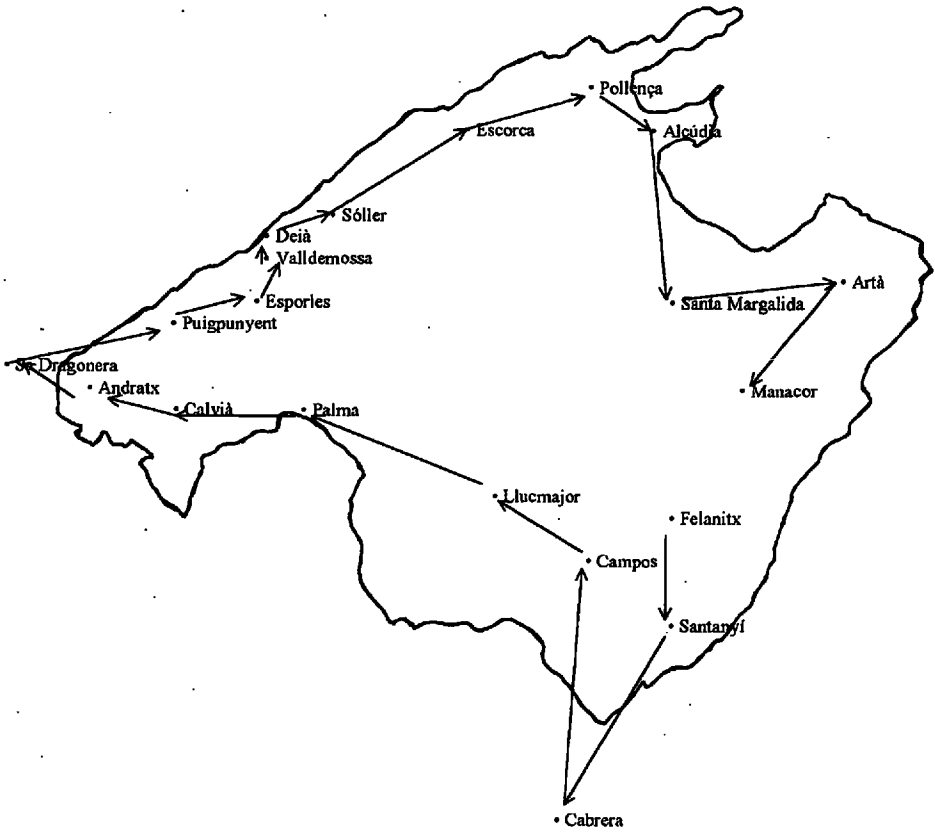

Figura 1. Esquema del recorregut de la descripció dels municipis mallorquins al llibre V de la *Història...*

A més, el text castellà ens il·lumina sobre una altra qüestió: l'ús de la paraula *descripció* per designar el mapa confirma la nostra idea que, quan d'altres vegades fa servir el mot, és possible que també s'hi vulgui referir.

Conclusions

Les conclusions que podem extreure, després d'aquest repàs pels elements geogràfics de la *Història general del regne de Mallorca* de Joan Binimelis graviten sobre tres grans eixos. D'una banda, l'interès de Binimelis per la geografia no és estrany en un moment en què arreu d'Europa hi ha un revifament d'aquesta

MENORCA

Figura 2. Mapa de l'illa de Menorca reproduït en una còpia del segle XVIII de la *Història...* de Binimelis. Ms. 2.348 de la Biblioteca de la Societat Arqueològica Lul·liana (Palma), p. 193.

Figura 3. L'illa de Mallorca segons una còpia del segle XVIII de la *Història...* de Binimelis. Ms. 2.348 de la Biblioteca de la Societat Arqueològica Lul·liana, f. preliminars.

disciplina. D'altra banda, també és cert que la redacció de la *Història...* està feta a instàncies dels jurats de la ciutat i el regne de Mallorca, com anys abans les descripcions de Menorca i Cabrera havien estat sufragades per la Lloctinència General del regne. En un moment en què les costes mallorquines eren constantment assetjades pels corsaris turcs —la referència als corsaris esdevé un *leitmotiv* obsessiu de l'obra—, calia conèixer bé el territori per poder-lo defensar. D'aquí, doncs, que les descripcions detallades contenguin moltes ratlles dedicades a les muralles, les torres de defensa,⁴⁷ l'abastiment d'aigua, etc., en una autèntica preparació bèl·lica de cara a hipotètiques incursions turques. I, finalment, cal esmentar encara una altra qüestió, la il·lustració de la pàtria. Eulàlia Duran deia, en una citació que ja ha esdevingut clàssica, que per als «homes del Renaixement madur, la història servia com a *il·lustració* del regne»;⁴⁸ doncs bé, en un text en què història i geografia conflueixen, sembla que la finalitat d'aquesta última és la mateixa que la de la disciplina *mestra de la vida*.

Tanmateix, un cop d'ull crític a la *Història general del regne de Mallorca* ens fa adonar que l'obra no és del tot reeixida en tots els aspectes. Moltes vegades, ja ho hem fet notar, una mateixa informació resta dividida —fins i tot en llibres diferents—, d'altres es repeteix, i d'altres vegades, encara, les dades són innecessàries o no són al lloc on hom les esperaria. Això pot deure's, és cert, en gran part a una visió massa induïda dels lectors del segle XXI, però també a una certa falta de perícia per part de l'autor, que, amb la intenció d'acumular dades i aprofitant coses anteriors, no sempre reïx en el resultat (és molt més estructurada, per exemple, la geografia de Gil).

En resum, Binimelis és un exemple paradigmàtic d'home interessat pels nous sabers en voga a l'època (la matemàtica, la medicina, la geografia, l'astronomia...), però que condueix necessàriament aquests interessos, com molts d'altres escriptors que hem vist, cap a les finalitats pràctiques que les institucions demanen: mapes defensius, censos de població, planificacions hidrogràfiques o simple llustre davant dels països veïns.

47. L'únic retrat que es conserva de Binimelis li atribueix la invenció dels senyals de foc entre torres de defensa: «Vera effigies del doctor Juan Binimelis, presbítero, médico, mathemático y astrónomo e historiador del reino de Mallorca, el qual murió a los 12 de enero 1616, inventor del aviso que dan los fuegos de las torres» (Vegeu *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 49, 1993, fotografia coberta).

48. Eulàlia DURAN, «Joan Binimelis i la Guerra...», 90.